

MISIUNEA CREDINȚEI CREȘTINE ÎNTR-O LUME SECULARIZATĂ ȘI MULTICULTURALĂ. O ABORDARE DIN PERSPECTIVĂ VECHI-CATOLICĂ¹

Arh. Jooris A. Vercaamen

Traducere din engleză de

Pr.Lect.Dr. Dan Sandu,

George Colibaba

La mijlocul anilor '60 s-a dezvoltat în Europa Occidentală și America un curent teologic numit „teologia morții lui Dumnezeu”. Era vorba de o concepție teologică determinată de presupusa opoziție dintre Dumnezeu și omenire. Ea a determinat așa numita „teologie negativă” al cărei punct central este îndoiala cu privire la existența lui Dumnezeu. Aceasta era rodul evoluției „culturale” a cărei origine se află în Iluminism. Din secolul al XVI-lea, această gândire centrată pe om și-a exercitat influența asupra vieții științifice și culturale mai cu seamă în Europa. Acea evoluție culturală a condus spre ceea ce cunoaștem astăzi ca fiind procesul de secularizare. Teologia morții lui Dumnezeu a fost o tentativă de desacralizare a teologiei, aceasta fiind una din ultimele discipline care urma să treacă prin procesul de „purificare” din partea intelectului științific uman.

O transformare culturală fundamentală se aseamănă cu demolarea unei clădiri care ar trebui să fie un proces ce implică mai multe etape. Accentuarea priorității intelectului uman a început cu științele exacte ale căror aplicații transformau direct viața practică. S-a modificat apoi viața socială și politică, cea religioasă fiind și ea afectată de noile idei. Partea dureroasă este că, înainte ca evoluția culturală să aibă efecte pozitive, a avut loc o activitate distructivă și aceasta cu efecte descurajatoare. În fapt, așa numita teologie a morții lui Dumnezeu reprezintă o astfel de fază de distrugere a imaginii lui Dumnezeu care, se consideră, nu mai exprimă adecvat prezența Celui Atotputernic într-o lume ce se dorește rațională.

Ideea centrală în Iluminism este autonomia omului. Omenirea consideră că este capabilă să cerceteze și să descopere legile care stau la baza tuturor aspectelor

¹ Conferință susținută în Sala Coloanelor a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitrie Stăniloae”, în fața studenților teologi și a corpului profesoral, în data de 16 aprilie 2002 de Jooris A. Vercaamen, Arhiepiscop de Utrecht, Primatul Bisericii Vechi Catolice din Olanda.

lunii. De aceea, se întrebă „Care e natura lucrurilor?”, „Cum funcționează acestea?”, „Din ce sunt făcute?”. „Analiza” devine cea mai importantă activitate științifică, iar motorul care o animă este îndoiala absolută; doar cel care are dubii poate să aibă o privire de ansamblu a realității așa cum este ea.

În consecință, realitatea e văzută ca un lanț mecanicist de cauze și efecte. Pentru a ajunge la efecte există tentația de a influența cauzele. Omul e încântat de posibilitățile ce i se deschid de a se vedea ca autor al propriei sale lumi. El nu se mai recunoaște doar ca parte a creației, ci ca cineva care poate influența lucrurile și evenimentele. Creația s-a transformat din simplă materie primitivă și care trebuie cinstită într-o provocare pentru mintea și activitatea omului.

Cei trei maștri ai neîncrederii („maîtres de la méfiance”) – un termen al filosofului francez Paul Ricœur, Marx, Nietzsche și Freud – trebuie evaluați din această perspectivă. Marx încearcă să descopere legile care guvernează structura societății, care nu mai e privită ca fiind o realitate divină. Freud se întrebă cum este motivat comportamentul uman și cum funcționează mintea umană. După el, nu numai Atotputernicul poate avea acces spre interiorul minții umane, ci și omul. Nietzsche este cel ce încearcă să îl prezinte pe Dumnezeu ca ipoteză inutilă.

Secularizarea

Viziunea noastră cu privire la rolul Celui Atotputernic devine foarte neclară pe măsură ce descoperim tot mai multe legi care guvernează lumea creată și realitatea umană. De vreme ce nu avem nevoie de Dumnezeu pentru a ne explica existența lumii, de ce oare ar mai trebui să ne bazăm sau să mai vorbim despre El?

Consecința interzicerii progresive a lui Dumnezeu din gândirea științifică este că însăși Bisericii îi este uzurpată poziția centrală pe care o avea în societatea tradițională. Rezultatul este marginalizarea socială a Bisericii. Această mutație este fundamentală pentru că, odată cu religia, care își pierde din semnificația evidentă de a-i face pe oameni să se înțeleagă pe ei înșiși, se distruge și sensul de apartenență care le dă sentimentul împlinirii. Atât viața particulară cât și cea socială se fragmentează. Aceasta provoacă sentimente de nesiguranță și însingurare.

Există în televiziune un post care prezintă pe ecran toate emisiunile difuzate la un moment dat pe diverse canale. Ecranul este divizat în douăzeci sau treizeci de mici imagini, fiecare prezentând un program fără legătură cu celelalte. Aceasta imagine poate fi interpretată ca o metaforă a vieții moderne: divizată în nenumărate părți, aproape fără legătură una cu cealaltă. Este abandonată ideea istoriei și a semnificației ei fundamentale. Ideea de adevăr universal și dorința partășiei pline de sens la o comunitate de credință este considerată depășită. Accentul se pune pe individ, care trebuie să-și găsească unitatea în propria viață.

De aceea, consecințele procesului de secularizare sunt atât individualismul cât și pluralismul.

Trebuie să adăugăm aspectul economic: importul de mână de lucru ieftină din țările din zona mediteraneană a adus islamul în țările occidentale după cel de-al doilea război mondial. Prezența acestei religii demonstrează că există alternativă la creștinism, acesta nemaifiind singurul mod de a da vieții un conținut religios. Dar nu numai prezența străinilor subminează poziția monopolizantă a creștinismului, ci și faptul că Bisericele nu au fost mereu capabile să răspundă îndoielilor generate de dezvoltarea științei. Autoritatea firească a Bisericii se diminuează făcând ca unii oameni să abandoneze creștinismul ca având o viziune desuetă asupra lumii și vieții. Unii caută alte forme de religie ori idei filosofice, alții nu manifestă interes pentru nici o religie. În acest ultim caz, putem concluda că, ceea ce comunismul nu a reușit prin forță, se realizează prin secularizare, dublată de situația economică prosperă din Occident.

Cu toate acestea, nu se poate spune însă că religia este pe cale de dispariție în Occident. Societățile Europei occidentale sunt ca un labirint religios în care oferta de alternative religioase este extrem de largă. Societatea olandeză poate ilustra acest fapt: în Olanda trăiesc 800 000 musulmani (marea majoritate fiind de origine turcă și arabă, adesea asimilați ca olandezi), 200 000 hinduși și 170 000 budiști, practic toți fiind olandezi care au abandonat credința creștină și s-au regăsit în filosofii orientale. Mai mult de jumătate din populația Olandei nu mai aparține nici unei Biserici sau vreunei forme de asociație religioasă (populația Olandei se ridică la 15 000 000). În ciuda acestei situații complexe și a așteptărilor teologiei morții lui Dumnezeu, nu se poate spune că occidentalii nu mai găsesc nici un interes în religie. Din contră, mai mult ca înainte, oamenii caută o identitate religioasă proprie. A ajunge la înțelegerea religiei e o responsabilitate personală, iar construirea unui model de viață ghidat de religie, o problemă personală. De aceea, mulți au o preocupare religioasă generală.

Se pare că situația actuală se poate compara cu cea a Bisericii prezentate în *Epistola către Corinteni*. Ca și în vremea lor, în societatea noastră există multe ideologii care se prezintă ca fiind căi spre mântuire. Acestea îi provoacă pe creștini să mărturisească credința lor ca având o valoare specială, ea punând viața umană într-o lumină specială. Nici una nu proclamă nulitatea celorlalte căi de acces la o înțelegere superioară, propovăduirea Scripturii având efect doar atunci când creștinii sunt gata să intre în dialog cu alte ideologii și religii. Este important ca oamenii să mărturisească ceea ce consideră semnificativ în viețile lor. Propovăduirea Evangheliei este determinată de apariția unor discursuri cu substanță, nu doar pentru că acestea pot fi evaluate din punctul de vedere al tradiției creștine, ci și pentru că înțelegerea credinței creștine e îmbogățită de

respectivele tradiții. În acest fel, trebuie să ne străduim să înțelegem fragmentele de viață religioasă, prezente în societatea noastră, într-o formă înnoită, cu referire directă la Dumnezeu. Această situație ne-ar putea face să redescoperim dimensiunea relațională a credinței noastre în cadrul Bisericii. Comunitatea credincioșilor poate fi inspirată nu doar de tradiție, ci și de inspirația personală pe care fiecare o poate găsi în Scriptură – istoria relației lui Dumnezeu cu lumea – de relația cu Hristos, de recunoașterea faptului că Duhul Sfânt este prezent și activ în orice creștin.

Este posibil ca eclesiologia vechi-catolică să ofere o anumită deschidere situației prezente. Într-un anumit fel, credința vechi-catolică acordă mare valoare aspirației religioase a fiecărui credincios, care este cel mai important subiect în construirea comuniunii de credință.

Chemarea lui Dumnezeu

Într-o societate seculară este foarte important ca membrii ei creștini să mărturisească iubirea și deschiderea lui Dumnezeu pentru lume, centrul creației Lui. Deși Biserica este o comunitate de oameni, ea are ca dimensiune și o altă realitate. Biserica este fundamentată pe Dumnezeu, împărțind viața Lui și efortul Lui de a mântui creația. Suntem o comunitate dacă răspundem chemării lui Dumnezeu. În acest mod participăm la grija Sa pentru lume.

Invitația lui Dumnezeu este fundamentală. În *Facerea* citim cum omul este chemat de Dumnezeu nu doar pentru a avea grijă de creație, ci și pentru a fi co-autor al unor lucruri viitoare. Omul este chemat să își asume răspunderea pentru creație, care îi este oferită din mâinile lui Dumnezeu. Faptul că omul își asumă răspunderea pentru creație nu înseamnă că Dumnezeu l-a lăsat singur. Dumnezeu rămâne permanent în legătură cu creația care s-a născut din iubirea Sa și împărtășește grija Sa pentru creație. El caută parteneri și așteaptă ca omenirea să accepte această invitație. Omului i se cere să facă o alegere fundamentală; când el răspunde chemării, acest parteneriat ia formă văzută. Colaborarea este consecința supremă a actului creației, pe care Dumnezeu dorește să o desăvârșească. Simbolul conlucrării este curcubeul, din Cartea *Facerii*, cap. 9.

Parteneriatul dintre Dumnezeu și lume constituie fundamentul a ceea ce se poate numi „grija pentru eliberare” a lui Dumnezeu. În *Ieșirea* citim despre faptul că Dumnezeu a văzut nefericirea oamenilor și că le simte suferința. De aceea, el îi cheamă pe Moise și pe israeliți să se implice în procesul de eliberare.

Împreună-lucrarea depinde atât de chemarea lui Dumnezeu, cât și de disponibilitatea oamenilor. Conlucrarea e un dar dumnezeiesc trimis oamenilor, dar ea nu este lipsită de sens din partea lui Dumnezeu, ci este esențială în planul lui Dumnezeu de realizare a unei vieți vrednice. Cinstea lui Dumnezeu este „plinirea”

oamenilor. Cei care răspund lui Dumnezeu, poartă grijă și pentru eliberarea semenilor din păcat.

La fel ca în cazul lui Iisus: El își descoperă identitatea în relația Sa cu Tatăl din ceruri. Identitatea Sa ca eliberator nu este rezultatul unei realizări personale și nici a unor circumstanțe istorice specifice. Ea rezidă în legătura intimă a lui Iisus cu Tatăl, pe care El Îl numește „Abba” (Părinte). Eliberarea proclamată și realizată de Iisus presupune începutul parteneriatului între Tatăl și orice om. Iisus îi eliberează pe oameni pentru ca ei să intre în „comuniunea dumnezeiască de iubire”. Se poate afirma că parteneriatul cu Dumnezeu – ca împlinire a unei vocații – este esența identității oamenilor aleși din Scriptură și al lui Iisus Însuși. Este, de asemenea, nucleul identității noastre ca popor al lui Dumnezeu.

Conlucrarea dintre Dumnezeu și lume este baza legăturilor dintre oameni. Noi primim harul deschiderii față de ceilalți. Mai mult: legăturile dintre oameni sunt consecința aceluiași tip de conviețuire existent în Dumnezeu Însuși. Această taină este exprimată în tradiția creștină de simbolul Sfintei Treimi. Se poate spune: *Dumnezeu-întreit creează oamenii-înfrățiți.*

Sfânta Treime este imaginea comuniunii din Dumnezeu. Când Dumnezeu în Treime ni se arată, el se revelează ca Dumnezeu-Mântuitorul, un Dumnezeu pe care Îl cunoaștem grație lucrării de mântuire pe care o exercită asupra noastră și în noi. În această revelație a Sa, Sfânta Treime ne atrage atenția asupra unor premise ale relațiilor intrinsece dintre Persoanele divine. Învățătura despre realitatea interioară a Sfintei Treimi se bazează pe aceste premise și pe legătura eternelor relații dintre Persoanele divine și lucrarea lor mântuitoare.

În acest fel „vedem” că iubirea în Dumnezeu dintre Persoanele divine este perfectă iar uniunea lor este supremă. Dar astfel, distincțiile dintre Persoanele divine nu sunt abolite în cadrul acestei uniri, altfel legătura vie dintre ele ar fi imposibilă.

Creștinii știu că toți oamenii sunt frați și surori. Surorile și frații se nasc dintr-un tată și o mamă, ceea ce înseamnă că oamenii sunt surori și frați deoarece au o origine comună. În orice ființă umană, fratele sau sora mea, văd manifestarea aceluiași izvor de viață care se arată în mine, însă în mod diferit. De aceea, trebuie să mă bucur de toate acele daruri ale lui Dumnezeu pe care eu nu le am, iar semenul meu trebuie să împartă cu mine darurile și reușitele sale, pentru că într-un fel eu sunt în el și el este în mine. Altfel exprimat, amândoi mărturisim aceeași origine. Această dinamică se regăsește și în legăturile dintre oameni. Deși există o oarecare diferențiere între noi – care nu există între persoanele divine – ea nu este absolută, nu este ontologică, nu este separare între două naturi diferite.

Faptul că suntem creați după chipul lui Dumnezeu înseamnă nu doar că suntem chemați să trăim în comuniune unii cu ceilalți, ci și că trebuie să luăm parte

la lucrarea Sa de mântuire. Astfel, legăturile dintre noi sunt o șansă de a promova binele nostru și al celorlalți.

Așa cum iubirea divină nu se îndreaptă doar către Persoanele Treimii ci și către Creație, iubirea dintre oameni este completă doar dacă ea include și pe Dumnezeu. Suntem chemați să luăm parte la „comuniunea de iubire dumnezeiască”. Este mare nevoie să proclamăm această solidaritate și prietenie în țările din vest. Mărturia Bisericii poate reprezenta cheia care va deschide sufletele oamenilor, atât de dornici de apropiere și comuniune, și poate oferi societății un țel comun, care să cuprindă diferitele aspecte ale existenței într-o unitate plină de sens.

Biserica în lumea seculară

Deși viază într-o lume seculară, Biserica nu este o instituție seculară. Creștinii nu vin la biserică doar pentru a se întâlni unii cu alții, ci pentru a-L întâlni pe Hristos care este prezent în mijlocul lor în mod sacramental. Grație Lui, oamenii se adună pentru a crea o adevărată comunitate.

Însăși semnificația cuvântului *ekklesia* reprezenta inițial chemarea individuală la o importantă adunare. Accentul se pune pe Cel ce cheamă, pe autoritatea Sa și pe actul chemării. Chemarea de a deveni „biserică” este urmarea unui fapt istoric. Este vorba de Învierea lui Hristos, eveniment care a modificat cursul istoriei. Omenirea este chemată să își îndrepte atenția către acest eveniment, să primească răscumpărarea și mântuirea. Vestea răscumpărării și mântuirii constituie motivul chemării tuturor, oameni din din toate timpurile și colțurile lumii.

Principala caracteristică a primelor comunități creștine, de care se leagă și Biserica Veche Catolică, este caracterul harismatic și eshatologic. Caracterul eshatologic se regăsește în speranța că Domnul va reveni. Credincioșii sunt conștienți de faptul că Domnul este prezent în comunitate și așteaptă venirea Sa priveghind. În *Faptele Apostolilor* sunt prezentate comunități binecuvântate cu daruri harismatice. Apostolul Pavel vede în creșterea comunităților creștine un semn de la Duhul Sfânt, care oferă darurile sale tuturor membrilor pentru ca toți să se folosească de ele. De astfel de comunități are nevoie lumea secularizată de astăzi...

Misiunea Bisericii

Acolo unde oamenii răspund chemării lui Dumnezeu se constituie comuniunea de credință care îl poate elibera personal, pentru că îi oferă șansa de a uita de sine și de a trăi într-un plan uman mult mai larg. Astfel se construiește poporul lui Dumnezeu ai cărui membri împărtășesc dorința Sa de comuniune.

Omul are rol crucial în construirea Împărăției lui Dumnezeu. Comuniunea de credință are ca scop ultim unirea oamenilor în Împărăția lui Dumnezeu. Doar atunci ei vor fi desăvârșiți.

Căutarea comuniunii are un rol central în procesul de mântuire. Această luptă pentru unitate reprezintă răspunsul la realitatea păcatului. Duhul Sfânt întărește fiecare comunitate în această misiune. El este prezent întâi în Botez, ca manifestarea exterioară a unei realități spirituale. Misiunea definește viața comunității și viețile membrilor săi.

Comunitatea are, ea însăși, un caracter eshatologic prin faptul că vindecarea spirituală începe aici și se desăvârșește dincolo. Comuniunea este evidentă în solidaritatea din interiorul Bisericii, fără de care nu se poate vorbi de comuniunea de credință, iar solidaritatea se bazează pe cea din interiorul dumnezeirii. Toți oamenii care sunt animați de dorința de unitate formează poporul lui Dumnezeu și sunt cei care duc mai departe credința adevărată.

Dogma este forma explicativă a realității credinței. Autoritatea Bisericii este dată de calitatea solidarității dintre membrii acesteia. Solidaritatea este lucrarea Duhului Sfânt și de aceea se afirmă că Biserica este, mai presus de orice, lucrarea Duhului Sfânt.

Ambele elemente, misiunea și caracterul eshatologic al Bisericii, reprezintă elementele de bază, interdependente ale existenței însăși a Trupului lui Hristos. Membrii comunității sunt parte din misiunea Bisericii. În măsura în care lucrarea misionară are roade, poporul lui Dumnezeu crește. Cele două elemente se regăsesc în Biserică dintru început, când se arată că lucrarea misionară a tuturor membrilor convertiți devenise temelie existenței Bisericii. Creștinii sunt pietrele vii cu care se construiește casa spirituală din Dumnezeu, prin care El își duce mai departe lucrarea.

Misiunea ecumenică într-o societate secularizată

Experiența critică a ultimelor două decenii, care a afectat atât relațiile dintre Biserici cât și cele dintre societăți, culturi și rase, a generat imaginea lumii ca o sumă de legături interdependente. Mișcarea ecumenică se vrea un impuls eliberator, căci se întemeiază pe calitatea relațiilor, nu pe structuri. Este expresia unei acțiuni dinamice, în ideea că Pământul este locuit, întrucât Dumnezeu a încheiat un legământ cu umanitatea, călăuzită de nădejdea că Dumnezeu Însuși o ține în existență.

Deși este o punte, ecumenismul nu poate fi doar un instrument de legătură între Biserici. Există deosebiri între Biserici și ele își au originile în diferențele dintre societăți și culturi, iar competiția eclesiasitică are efecte negative asupra creației ca întreg. Biserica în general va trebui să cultive deschiderea către societate

și cultură. Aceasta este adevărata provocare: construirea de instrumente pentru păstrarea și salvarea Creației care a fost încredințată omului. Dacă putem face aceasta, vom putea construi și comuniunea dintre oameni; aceasta împlinită, unitatea dintre Biserici nu poate fi departe.

Concluzie

Inspirația personală și responsabilitatea reprezintă, fără îndoială, valori importante. Este evident că fiecare credincios în parte are rolul cel mai important în construirea comunității de credință. Însă nu poate exista comuniune fără dialog și nici solidaritate fără comunicare. În acest sens, acceptarea poziției centrale a persoanei trebuie completată de stabilirea de structuri de dialog, cu Dumnezeu și cu semenii. În contextul cultural post-modern, acest dialog este singura modalitate de a crea discursuri în care oamenii să regăsească încrederea și siguranța necesare existenței.

Contribuția la acest proces este o provocare imensă pentru gândirea teologică vechi-catolică. În acest mod nu vom face decât să progresăm pe drumul dorinței de unitate, pe care mișcarea vechi-catolică l-a urmat încă de la începuturile ei.